

RAZGOVOR: DR. PREDRAG BEJAKOVIĆ, ZNANSTVENI SAVJETNIK U INSTITUTU ZA JAVNE FINAN

VEĆI POREZ NA DOHODAK BIO BI PRAVEDNIJI OD KRIZNOG POREZA

Razgovarala
Vesna ROLLER

O kriznom porezu, povlaštenim mirovinama, socijalnim transferima i njihovom utjecaju na zapošljavanje, razgovarali smo s dr. Predragom Bejakovićem, znanstvenim savjetnikom u Institutu za javne financije u Zagrebu.

Je li krizni porez socijalno neosjetljiv i nepravedan?

– Teško je jednoznačno prihvatiti ili odbiti krizni porez kao socijalno neosjetljiv i nepravedan. Pokušat ću to pojasniti za plaće. Ako smanjite svima plaće za isti postotak, tada bi se zadržali postojeći odnosi koji će se ovako vjerojatno urušiti – bolje plaćeni će plaćati po višoj stopi, pa onda njihov primarni interes nije raditi više nego se truditi da dohotkom ostanu ispod granice iznad koje se porez plaća po povećanoj stopi. To uvelike destimulira rad, prijavljivanje punog iznosa plaće i plaćanje doprinosa, a šalje poruku da buduća mirovina vjerojatno nedovoljno ovisi o uplaćenim doprinosima, ne potiče na zadržavanje u svijetu rada nego na odlazak u mirovinu. Drugim riječima, ako smanjite svima isto, vjerojatno ugrožavate najsiromašnije, a ako operetite različito s obzirom na visinu plaće ili mirovine, stvarate nove nepravde. Ocjena očito ovisi o subjektivnom stavu što svatko od nas smatra pravednim te gdje se tko nalazi na dohodovnoj ljestvici, odnosno kojoj društvenoj skupini pripada.

Vlada će sada »popravljacki« Zakon o posebnom porezu jer njime nije obuhvatila samostalne djelatnosti! Kakvu nam to poruku šalje?

– Sigurno nije dobra poruka da su neke skupine izuzete, ali mislim da je još važnija poruka da se takve stvari – nedovoljno pozorni i pripremljeni zakoni – ne bi smjeli ponavljati. Situacija je stvarno teška, ali za nepromišljene poteze teško se može naći opravdanje. Ujedno se bojim da bi se moglo ponoviti iskus-

tvo, slično kao s umirovljeničkim dugom iz prve polovice '90-ih, da se zbog neke proceduralne greške zaključi kako je porez neustavan i stvar se vrati na početak, što sigurno nije dobro jer to mnogo stoji, preusmjerava pozornost na prošle događaje i pokazatelj je nedovoljne pripremljenosti kod donošenja odluka.

Je li Vlada imala boljeg rješenja za punjenje proračuna od uvođenja ovog poreza?

– Vjerojatno je bilo jednostavnije i administrativno lakše nešto povećati stope poreza na dohodak. Porez na dohodak u Hrvatskoj plaća se prema četiri granične stope – 15, 25, 35 i 45 posto. Moglo se nešto povećati stope, a time bi ostali isti razmjeri i ne bi bilo nepravdi o kojima smo pričali ranije.

Država sama nema niti jednu lipu

Vlada je išla na povećanje prihoda jer očito ne može dovoljno smanjiti rashode. Gdje je, po Vama, mogla rezati javnu potrošnju?

– Vrlo je teško smanjiti bilo koju vrstu prava jer svaka društvena skupina – umirovljenici, poljoprivrednici, zaposleni na željeznici, studenti – smatra svoja prava kao svetinju i nikako ne pristaje na njihovo značajnije smanjivanje, a pogotovo ne na ukidanje. Opet se vraćamo na pitanje pravednosti, time da pod-

sjećam kako u ekonomiji nema pravedno, nego samo financijski održivo. Građani prečesto zaboravljaju da država sama nema niti jednu lipu – da bi nekome dala mora nekome oduzeti. Moram priznati da ne znam niti jedno pravo koje bi se moglo značajnije smanjiti, a da to ne izazove značajna protivljenja korisnika.

Moja kolegica Marina Kesner-Skreb je pred godinu dana napisala da je, dok se ne postigne društveni konsenzus o potrebi racionalizacije javne potrošnje, smanjivanje oporezivanja moguće postići i unutar samoga poreznog sustava postupnim ukidanjem poreznih izuzeća i olakšica. Time bi se proširila porezna osnovica, što bi omogućilo primjenu nižih poreznih stopa. Porezne povlastice i izuzeća za pojedine socijalne skupine potrebno je zamijeniti ciljanim socijalnim naknadama koje su usmjerene na rješavanje konkretnoga socijalnog problema ugroženih skupina stanovništva.

Vaš Institut objavio je nedavno podatke o golemom rastu korisnika povlaštenih mirovina. Treba li, što savjetuje i međunarodne financijske institucije, konačno radikalno srezati povlaštene mirovine?

– Ti savjeti nisu novi jer Svjetska banka već duži niz godina upozorava na prevelike mirovinske rashode i potrebu njihovog smanjivanja.

Sigurno da to nije lako učiniti, ali ono što mi se čini posebno važnim jest ne povećavati broj povlaštenih umirovljenika. Ujedno, mislim da treba ići šire od samog pitanja povlaštenih mirovina. Hrvatska je mnogo napravila u poticanju financijske održivosti mirovinskog sustava, povisila se dobna granica za odlazak u mirovinu, postroženi su uvjeti za ostvarivanje invalidske mirovine, ali još uvijek u sustavu ne postoji dovoljno mehanizama koji potiču osiguranje na dulji rad. Vjerojatno će u tome značajnu ulogu odigrati uvođenje kapitaliziranog mirovinskog sustava, ali ono ipak neće biti samo po sebi dovoljno. Potrebno je stoga i u javnom mirovinskom sustavu stalno istraživati mogućnosti zadržavanja još uvijek radno sposobnih starijih ljudi u svijetu rada.

Bez problema u isplati mirovina

Mislite li da će država do kraja ove i u prvoj polovici iduće godine, dok će kriza kod nas očito još trajati, uspjeti namirivati aktualna socijalna davanja i mirovine?

– Usprkos svim teškoćama, i za razliku od velikog broja tranzicijskih zemalja, u Hrvatskoj su se mirovine i socijalna davanja uvijek isplaćivale, i za vrijeme ratnih zbivanja, pa ne vidim razloga da to sada ne bi bio slučaj.

Slazete li se s ocjenom Svjetske banke da naš sustav socijalne skrbi ljude demotivira da traže posao i da rade?

– Načelno ocjena stoji, a poznavatelje baš i nije nešto iznenadila. Najkraće, socijalni transferi u novcu koje primaju nezaposlene i neaktivne osobe mogu stvoriti negativne poticaje za rad. Ako se prilikom ponovnog zaposlenja prekida ostvarivanje pojedinih novčanih prava, to može uvjetovati demotiviranje za zapošljavanje. Institut za javne financije je prije dvije godine napravio istraživački projekt u kojem je zaključeno da se u Hrvatskoj

U krizi smanjiti »apetite«

Upozoravali ste da mi svi previše trošimo, da živimo preko svojih mogućnosti. Primjećujete li da nas je kriza natjerala na promjenu ponašanja?

– Sigurno da jest, i mislim da je to dobro da shvatimo da se moramo ponašati u okviru mogućeg i ne trošiti više od onog što imamo. Mi dugo vremena nismo imali mogućnosti i dovoljno raznolikih i kvalitetnih roba na tržištu pa je razumljiva glad za robama, ali u uvjetima krize treba smanjiti apetite. Potrošnja je divna stvar, ali je nerazborito sebe i svoju obitelj dovoditi u financijske teškoće zato što su nam oči bile veće od novčanika ili što smo se bez potrebe takmičili sa susjedima, prijateljima i znacima s kupnjom novih i skupih proizvoda koji nam često nisu trebali.

O ZAKONU O POSEBNOJ POREZU I ODRŽIVOSTI DRŽAVNOG PRORAČUNA

DOHODAK BIO BI KRIZNOG POREZA

odrednice isplativosti rada ne razlikuju bitno u odnosu na stanje u drugim promatranim zemljama, ni po prevelikoj izdašnosti socijalnih prava niti po posebno naglašenim negativnim poticajima za rad. Za Hrvatsku smo pokazali da bi gotovo sve osobe, pa i koris-

nici u sustavu socijalne skrbi, imale koristi od zapošljavanja, ali da je ta korist razmjerno mala. Za postizanje veće motiviranosti za rad potrebno je provesti mjere povećanja dohotka iz rada, odnosno

pojačati razliku između iznosa dohotka iz rada i dohotka od naknada koje se ostvaruju za vrijeme nezaposlenosti i iz socijalne skrbi. Raniji pokušaji u većini zemalja u radnom aktiviranju korisnika u socijalnoj skrbi obično su polučili slabije rezultate jer su korisnici pomoći, koji bi se zaposlili, često gubili pomoć u približno jednakom iznosu koliko su ostvarivali dohotka iz rada, a obično i ne bi zarađivali dovoljno da izvuku svoju obitelj iz siromaštva.

Ako smanjite svima isto, vjerojatno ugrožavate najsiromašnije, a ako opteretite različito s obzirom na visinu plaće ili mirovine, stvarate nove nepravde. Moglo se nešto povećati stope poreza na dohodak, a time bi ostali isti razmjeri i ne bi bilo nepravdi

